

Effective factors in preventing the violation of police officers against individuals in the implementation of organizational missions

Received: 2022-10-25

Pp. 1-28

Accepted: 2023-04-19

Bahman Aghaei¹, Shirzad Latifzadeh², Mohammad Baaraani³

Abstract

Background and purpose: prevention and detection of crimes along with respecting the rights of citizens is one of the main and inherent duties of Faraja. During the prevention and discovery stages of crimes, specialized police officers (Safi) may intentionally or unintentionally violate the rights of citizens (assaults, insults and obscenities) despite having legal powers. Safi Faraja employees have been assaulted against citizens and appropriate solutions have been provided.

Method: In terms of practical purpose and qualitative method and tools, data collection was conducted by reviewing existing documents and files (1395-1400) through interviews with experienced and expert employees in the field of dealing with crimes and violations of employees in the number of 15 people.

Findings: The findings showed that along with the increase in important crimes in the society, and the increase in the society's expectations from the commanders and chief executives of Faraja and subsequently from the employees on the one hand, and the weakness in the equipment and infrastructure as well as the weakness of the principles of technical and scientific interrogation by the police (Safi), intentionally or unintentionally leads them to violate the rights of citizens.

Conclusion: Considering the inherent duties of the police and the increase in the occurrence of crime, the effective factors in preventing violations and assaults against citizens include: extra-environmental (extra-organizational), environmental (intra-organizational) factors, and human factors, the modification of each of which is appropriate to the description of their duties and strengthening and providing information in the field of monitoring systems on the performance of employees such as the 197 system in order to monitor and control the performance of subordinate units, the use of appropriate electronic and optical equipment in order to detect criminal behavior and record documents in real terms, the optimal use of body cameras in accordance with the organizational missions can reduce the amount of crimes.

Keywords: Prevention, operational police, violation, civil rights, organizational missions.

Citation (APA): Aghaei, Bahman; Latifzadeh, Shirzad & Baaraani, Mohammad. (1402). Effective factors in preventing the violation of police officers against individuals in the implementation of organizational missions, *Quarterly of Supervision and Inspection*, 17(65), 1-28.
DOI: <https://doi.org/10.22034/si.2023.101841>

1- Ph.D. student of crime prevention management, Amin University of Police Sciences, Iran, Tehran (Corresponding author) bahman.ghae@gmail.ir

2- Ph.D. student of crime detection, Amin Comprehensive University of Law Enforcement Sciences, Iran, Tehran shirzada5858@gmail.com

3- Associate Professor at the Amin University of Law Enforcement Sciences Barani.afrid2@gmail.com

عوامل مؤثر در پیشگیری از تعدی مأموران پلیس علیه اشخاص در اجرای مأموریت‌های سازمانی

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۵

صص ۱-۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰

سید بهمن آقایی^۱، شیرزاد لطیفی‌زاده^۲، محمد بارانی^۳

چکیده

زمینه و هدف: پیشگیری و کشف جرائم توأم با رعایت حقوق شهروندان یکی از وظایف اصلی و ذاتی فراجا محسوب می‌شود. پلیس‌های تخصصی (صفی) در حین پیشگیری و مراحل کشف جرائم علی‌رغم داشتن اختیارات قانونی ممکن است خواسته یا ناخواسته مرتکب تعدی و تعرض (ضرب و جرح، توهین و فحاشی) به حقوق شهروندان شوند. از این رو پژوهش حاضر با هدف شناخت عوامل مؤثر در پیشگیری از تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه شهروندان و ارائه راهکارهای مناسب صورت گرفته است.

روش: از نظر هدف کاربردی و از روش کیفی و ابزار گردآوری داده‌ها ضمن بررسی اسناد و پرونده‌های موجود (۱۳۹۵-۱۴۰۰) از طریق مصاحبه با کارکنان مجرب و متخصص در حوزه رسیدگی به جرائم و تخلفات کارکنان به تعداد ۱۵ نفر به صورت تلفیقی صورت گرفته است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان دادند هم‌زمان با افزایش جرائم مهم در جامعه و بالا رفتن سطح توقع جامعه از فرماندهان و مدیران ارشد اجرایی فراجا و متعاقب آن از کارکنان از یک‌سو، وضعف در تجهیزات و زیرساخت‌ها و نیز ضعف اصول بازجویی فنی و علمی توسط پلیس‌های (صفی)، خواسته یا ناخواسته آنان را به سمت تعدی و تعرض به حقوق شهروندان سوق می‌دهد.

نتیجه‌گیری: با توجه به وظایف ذاتی پلیس و افزایش وقوع جرم عوامل مؤثر در پیشگیری از تعدی و تعرض علیه شهروندان شامل: عوامل فرامحیطی (برون‌سازمانی)، محیطی (درون‌سازمانی)، و عوامل انسانی است که اصلاح هر کدام متناسب با شرح وظایف آنان و تقویت و اطلاع‌رسانی در زمینه سامانه‌های نظارتی بر عملکرد کارکنان مانند سامانه ۱۹۷ به منظور نظارت و کنترل بر عملکرد یگان‌های تابعه، استفاده از تجهیزات الکترونیکی و اپتیکی مناسب به منظور کشف رفتار مجرمانه و ثبت مستندات به صورت واقعی، استفاده بهینه از دوربین‌های البسه متناسب با مأموریت‌های سازمانی می‌تواند باعث کاهش میزان جرائم شود.

کلیدواژه‌ها: پیشگیری، پلیس عملیاتی، تعدی و تعرض، حقوق شهروندی، مأموریت‌های سازمانی.

استناد (APA): آقایی، سید بهمن، لطیفی‌زاده، شیرزاد و بارانی، محمد. (۱۴۰۲). عوامل مؤثر در پیشگیری از تعدی مأموران پلیس علیه اشخاص در اجرای مأموریت‌های سازمانی. *فصلنامه نظارت و بازرسی*، ۱۷ (۶۵)، ۱-۲۸. DOI: <https://doi.org/10.22034/si.2023.101841>

۱- دانشجوی دکتری مدیریت پیشگیری از جرم، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. (رایانامه نویسنده مسئول): bahman.aghae@gmail.ir

۲- دانشجوی دکتری جرم‌یابی، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه: shirzada5858@gmail.com

۳- دانشیار دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه: Barani.afrid2@gmail.com

پلیس به‌عنوان یک سازمان حاکمیتی بزرگ، پیوسته در انجام مأموریت‌ها با اقشار مختلف مردم روبه‌رو است. از آن‌جایی‌که هر اقدام و یا رفتاری از سوی پلیس غالباً از اهمیت و حساسیت بالایی برخوردارند و هم‌چنین به نتایج ملموس مثبت و یا تبعات جبران‌ناپذیری را می‌توانند منجر شوند از سوی دیگر و به‌موجب قانون اساسی، قانون نیروی انتظامی مصوب، ۱۳۶۹ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و نیز قانون احترام به آزادی‌های مشروع و سایر قوانین مربوطه وظایفی برعهده نیروی انتظامی گذاشته شده است و الزم است مأموران پلیس در انجام تکالیف قانونی حقوق شهروندی را رعایت کنند. اهم این تکالیف را به‌طور مختصر به شرح ذیل می‌توان بر شمرد: قانون‌گرایی التزام به اصل برائت و حفظ کرامت انسانی، بنابراین پلیس موظف است، ضمن انجام وظایف خود تمام تمهیدات لازم در جهت حفظ کرامت انسانی و حیثیت افراد را نیز بیاندیشد. از همین‌رو در نظام حقوقی ایران، مواردی چون منع شکنجه، حفظ حرمت و حیثیت متهم در بازجویی، منع بازداشت خودسرانه و... به‌عنوان تکالیف قانونی ضابطان در راستای حفظ حقوق شهروندی و اهداف نظام عدالت قضایی، شناخته شده است که عدم رعایت آن با ضمانت اجرا همراه است. (روشن، بیرانوند و یاراحمدی، ۱۳۹۳: ۱۳۱).

رایج‌ترین استدلال در مقابل عدم تمرکز جرم‌شناسان بر جرائم علیه بشریت، مبتنی بر اصل قانونی بودن جرم است. به این معنا که غالباً جرائم علیه بشریت، اقدامات مورد حمایت دولت هستند که تحت لوای قانون ارتکاب می‌یابند و در نتیجه ممکن نیست که در دقیق‌ترین تفسیر قانونی، جرمی را محقق سازند. اصطلاح «عامل جرم‌زا» رایج‌ترین اصطلاح جرم‌شناسی است. که در خصوص علل ارتکاب جرم تعدی و تعرض علیه حقوق شهروندان علاوه‌بر لزوم بهره‌گیری از ظرفیت‌های قانونی و حقوقی مرتبط، شناخت دقیق و جامع و کامل این علل و عوامل جرم تعدی توسط کارکنان دولت امری لازم و ضروری است که

می‌تواند در پیدایش یا افزایش جرم، نقشی مؤثر داشته باشد (خندان، ۱۳۹۸: ۱۷۷).

بسیاری از فرامین دینی برای هدایت بشر، ریشه در قرآن کریم دارند. در این کتاب شریف آنچه موجب تعالی و رشد و یا انحطاط و سقوط انسان می‌شود، در کلمات و آیاتی موجز تبیین شده است که با رجوع به آنها می‌توان مواضع اسلام نسبت به مسائل مختلف را یافت. بدین‌سان، هرگونه کنش و واکنشی که بدون سبب و خارج از چارچوب عدالت منجر به آزار و اذیت دیگری شود، ممنوع و حرام است و مرتکب آن مستحق مجازات و عقاب خواهد بود. آیات ذیل به‌خوبی مبین این مدعا است:

«ان الله يأمر بالعدل و الاحسان و ایتاء ذی القربی و ینهی عن الفحشاء و المنکر و البغی (نحل، ۹۰)، همانا خداوند به عدل و احسان و بخشش به خویشان فرمان می‌دهد و از فحشا، زشت‌کاری و ستم نهی می‌کند.

اصلاح رفتار پلیس و نقش آن در اصلاح جامعه اسلامی آن‌قدر مهم است که مقام معظم رهبری ^(مدظله‌العالی) در دیدار با فرماندهان وقت فراجا تأکید داشتند، «آدمی که خود آدم صحیحی نیست نمی‌تواند دیگران را تصحیح کند، هر چه هم بگوید فایده ندارد». «در مواقعی همه هوشمندی یک نظام در هوشمندی یک پلیس، خود را بروز می‌دهد. وقتی مردم به رفتار پلیس نگاه می‌کنند در واقع رفتار نظام را در او منعکس می‌بینند». (خامنه‌ای، ۱۳۸۳).

براساس نص صریح اصول ۲۲، ۲۹ و ۳۸ قانون اساسی، تعرض به حیثیت، جان، مال، حقوق، شغل و مسکن و هم‌چنین هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت و نیز هرگونه شکنجه را ممنوع و هم‌چنین بر اساس مواد ۱۷۶ آیین دادرسی کیفری و ۶۰۴ و ۶۰۷ و ۶۰۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، (منصور، ۱۴۰۲: ۴۸۷). هرگونه تعدی مأموران دولتی و هتک حرمت اشخاص و شهروندان را ممنوع و مستند به اعلامیه جهانی حقوق بشر و هم‌چنین کنوانسیون منع شکنجه مصوب ۱۹۴۸ مجمع عمومی ملل متحد، هرگونه برخورد نامناسب و غیرانسانی، تعدی و تعرض به حیثیت متهم و

مجرم برخلاف موازین حقوق بشر و اصل احترام به شأن و کرامت ذاتی انسان به حساب آمده است و مرتکبان چنین اعمالی را مستحق مجازات دانسته است. (غفوریان اصل، زنگنه و سالمی، ۱۴۰۰: ۱۶۱). معنای لغوی و اصطلاحی تعدی: از نظر لغوی عبارات است از تجاوز کردن؛ دست‌اندازی کردن به چیزی، ستم کردن، از حد درگذشتن تعدی کردن: (مصدر متعدی) تجاوز کردن؛ دست‌اندازی کردن و هم‌چنین مترادف کلماتی چون آزار، اجحاف، تجاوز، تخطی، تجاوز، زور، زورگویی، ستم، ظلم، حمله، تعرض، درازدستی (فرهنگ معین، ۱۳۸۱: ۴۶۳). و طبق ماده ۹۵۱ قانون مدنی تعدی عبارتست از تجاوز از حدود اذن یا متعارف است نسبت به مال یا حق دیگری می‌باشد (منصور و زارعی، ۱۴۰۲: ۱۸۶).

پیشگیری از جرم، امروزه مورد توجه متولیان سیاست جنایی اغلب نظام‌های حقوقی قرار گرفته است؛ در این سیاست، برای جلوگیری از تحقق بزه، گاهی به اعمال اقدامات اصلاحی، روی بزهکار برای جلوگیری از ارتکاب مجدد بزه و در مواردی به اجتماع و علل اجتماعی مؤثر در تحقق جرم و شیوه از بین بردن آثار آن پرداخته می‌شود. در هر نظام و مکتب حقوقی به تناسب مبانی نظریه‌ها و تعاریفی که برای جرم و بزهکاری ارائه می‌شود، راهکارهای پیشگیری نیز متفاوت است. بنابراین امروزه وقتی از پیشگیری از جرم سخن گفته می‌شود، مقصود از آن مجموعه فعالیت‌ها و تدابیری است که از پایه و اساس مانع وقوع جرم و فعلیت یافتن اندیشه جنایی می‌شود و با ریشه‌ها و علل پیدایی جرم مبارزه می‌کند (توسلی و صادقی، ۱۳۹۴: ۴۲).

پیشگیری از وقوع جرم و کشف آن توسط پلیس‌های تخصصی فراجا مستلزم اعطای اختیارات قانونی است که بالطبع سایر سازمان‌ها و شهروندان صلاحیت داشتن آن‌را ندارند هرچند ممکن است برخی از سازمان‌های دولتی در موارد خاص حق داشته باشند اما آنچه مسلم است پلیس برای برقراری و حفظ نظم و امنیت دارای اختیارات ویژه‌ای مانند تجهیز به سلاح گرم و اجازه استفاده از آن تحت شرایط قانونی، اختیار استفاده از قوای قهریه در موارد لزوم، اجازه سلب آزادی مطابق قانون و... می‌باشند (توسلی و صادقی، ۱۳۹۴: ۴۳).

به نظر می‌رسد، نیروی انتظامی بر اساس شرح وظایف و رسالت ذاتی خود به‌عنوان مهم‌ترین نهاد شناخته شده در قوانین موضوعه کشور جایگاه و نقش مهمی در تأمین امنیت و انضباط اجتماعی و برقراری نظم از طریق کنترل، پیشگیری و برخورد با انحرافات و جرائم برعهده دارد و کارکنان صفی (پلیس‌های تخصصی) به جهت نوع مأموریت و تعاملات گسترده‌ای که با هریک از اقشار و عموم مردم دارند. در این راستا خواسته و ناخواسته ممکن است مرتکب تعدی و تعرض به حقوق شهروندان شوند.

هم‌چنین گاهی اختیارات پلیس، خود منجر به پیدایش خطرات و آسیب‌هایی می‌شود که می‌تواند نتیجه عکس دهد، به‌نحوی که به استناد نظریه انحراف معیار برتر «بعضاً پلیس برای احقاق حق خود مرتکب جرایمی می‌شوند که میزان محکومیت و مجازات آن از جرم اولیه ارتكابی توسط خود متهمین بیش‌تر است» ممکن است پلیس در راستای برقراری نظم و امنیت و پیشگیری از وقوع و کشف جرائم باعث تعدی و تعرض به حقوق متهمین و سایر شهروندان شود. منظور از تعدی در این پژوهش تعدی صرفاً به‌معنا و مفهوم ضرب‌وجرح متهم نیست بلکه کلیه مصادیق مندرج در مفاد دستورالعمل رعایت حقوق قانونی و شهروندی صادره از سوی فراجا را که عبارت‌اند از: (ضرب‌وجرح، ورود غیر قانونی به حریم خصوصی، توقیف و حبس غیر قانونی، توهین و فحاشی و... شامل می‌شود).

هرچند آمار و عملکرد تعدی کارکنان علیه حقوق شهروندان طی سال‌های اخیر حاکی از روند کاهشی بودن را نشان می‌دهد اما هم‌چنان با اهداف سازمانی و حاکمیت فاصله فراوان دارد. اما مسئله این است که چرا علی‌رغم وجود قوانین و مقررات و و برگزاری کلاس‌های آموزشی - توجیهی و آگاه‌سازی و حتی مطالبه مقام معظم رهبری از مدیران و فرماندهان ارشد فراجا بوده است به‌نحوی که در احکام توشیحی انتصاب فرماندهان فراجا هم به این مهم توجه و تأکید مؤکد شده است، هم‌چنان در بعضی از موارد محدود شاهد تعدی و تعرض کارکنان فراجا علی‌الخصوص پلیس‌های تخصصی (انتظامی و عملیاتی) علیه حقوق شهروندان هستیم.

پرسش‌های پژوهش

پرسش اصلی

- عوامل مؤثر در پیشگیری از تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در اجرای مأموریت‌ها کدامند؟

پرسش‌های فرعی

- مؤلفه‌های ساختاری مؤثر در پیشگیری از تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی چیست؟
- مؤلفه‌های قانونی و قضایی مؤثر در پیشگیری از تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی چیست؟
- مؤلفه‌های مدیریتی مؤثر در پیشگیری از تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی چیست؟

پیشینه پژوهش

سلطانی، مختاری بایع کلایی، تقی‌پوریان و فرخ‌سرشت (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر پیشگیری از فساد اداری در دستگاه‌های آموزشی کشور (مورد مطالعه: دانشگاه‌های دولتی کلان‌شهر تهران)» و روش ترکیبی-اکتشافی، جامعه آماری در بخش کیفی متخصصان و مدیران دانشگاه‌های دولتی تهران و نمونه، ۳۲ نفر از خبرگان دانشگاه‌های مذکور که با روش گلوله برفی انتخاب شدند. جامعه آماری در بخش کمی ۱۳۲۷۹ نفر از کارمندان همان دانشگاه‌ها و نمونه در بخش کمی با فرمول کوکران ۳۷۳ نفر و با روش تصادفی و ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کیفی، مصاحبه با خبرگان و در بخش کمی پرسش‌نامه پژوهش‌گرساخته می‌باشند به این نتیجه رسیدند عوامل مؤثر در پیشگیری از فساد با اولویت‌بندی عوامل سازمانی، مدیریتی، سیاسی، قضایی، فردی و فرهنگی در پیشگیری از فساد اداری در دانشگاه‌ها مؤثرند. دستگاه‌های

آموزشی با شناسایی مؤلفه‌های عوامل فردی، سازمانی، مدیریتی، فرهنگی سیاسی، حقوقی، شفاف‌سازی و بسترسازی فرهنگی می‌توانند در قالب مدل پیشنهادی از فساد اداری و آموزشی پیشگیری کنند.

عامری و خوش‌نشان (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «شناسایی و ارائه راهکارهای ارتقاء انگیزه فرماندهان و مدیران انتظامی» به روش کیفی از نوع اکتشافی انجام شده، جامعه آماری کلیه فرماندهان و مدیران انتظامی کشور و حجم نمونه ۳۱ نفر از آنان بوده که به‌صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته در نهایت داده‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون به‌منابۀ مضامین فراگیر، به این نتیجه رسیدند، فرماندهی انتظامی کشور باید با رویکردی جامع و برنامه‌ریزی مناسب و متناسب با سطوح سه‌گانه عالی، میانی و عملیاتی فرماندهی و مدیریت انتظامی نسبت به تقویت و ارتقاء سطح انگیزاننده‌های مادی از قبیل «امکانات مناسب خدمتی، تسهیلات رفاهی و تشویق و تنبیه به‌جا»، انگیزاننده‌های معنوی از قبیل «ترویج فرهنگ شهادت‌طلبی، ایجاد فضای معنوی، ترویج سبک زندگی اسلامی و ایجاد روابط صمیمانه و برادرانه» و انگیزاننده‌های سازمانی از قبیل «توجه به جوان‌گرایی در انتصابات ایجاد فضای رقابت سالم، نظارت و ارزیابی اثربخش، امکان ارتقاء سطح دانش و تحصیلات» فرماندهان انتظامی اقدام کند.

بیابانی، کونانی و ذوقی (۱۳۹۹: ۱۵۲) در پژوهشی با عنوان «پیشگیری وضعی و کیفری از سوء رفتار پلیس علیه متهمان و گردآوری داده‌ها به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی و روش توصیفی - تحلیلی پرداخته‌اند که یافته‌ها و نتایج پژوهش حاکیست سوءرفتار پلیس یک موضوع پیچیده و چندوجهی است. که دو مؤلفه پیشگیری وضعی با رویکرد استفاده از مدیران و نظارت رسمی و دوربین مخفی نصب‌شده برای پلیس و پیشگیری کیفری با اعمال سیاست‌های سخت‌گیرانه و ارعابی و تسریع در روند رسیدگی نسبت اتهام پلیس می‌توان از ارتکاب مجدد پلیس در خصوص سوء رفتار و اعمال خشونت پیشگیری کرد.

غلامی، مؤذن‌زادگان، دعاگویان و اسدی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «عوامل فردی مؤثر بر احتمال بروز خشونت پلیس در فرایند دادرسی و

راهکارهای پیشگیری از آن»، به این نتیجه رسید که مهم‌ترین یافته پژوهش بیان‌گر این است که تفاوت نظر دو گروه کارکنان و فرهیختگان با اطمینان ۴۴ درصد معنادار است و از بین عوامل فردی مؤثر در احتمال بروز خشونت، کم بودن آستان تحمل در رتبه اول، ضعف آگاهی نسبت به احکام حقوقی و قوانین کشور در رتبه دوم و راضی نبودن از حقوق و مزایا در رتبه سوم قرار دارد و از بین عوامل برون‌سازمانی بروز خشونت، انتظار مقامات قضایی از پلیس برای کشف سریع جرم در رتبه اول، بی‌احترامی و اهانت برخی متهمان به پلیس هنگام دستگیری و بازجویی در رتبه دوم و انتظار رسانه‌های جمعی از پلیس برای کشف سریع جرم در رتبه سوم اهمیت قرار دارند.

صفرآبادی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی راهکارهای پیشگیری از تعرض به کارکنان» با هدف شناسایی راهکارهای پیشگیری از تعرض به مأموران دریابانی هنگام انجام وظیفه و به‌منظور ارتقای سطح ایمنی و کاهش آسیب‌پذیری انجام شد. روش پژوهش از نوع توصیفی-پیمایشی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات، بررسی اسنادی، پرسش‌نامه و مصاحبه با کارشناسان و کارکنان است. جامعه نمونه شامل تعداد ۸۰ نفر از کارکنان دریابانی بوده که به‌طور تصادفی با استفاده از روش مورگان از کل جامعه آماری انتخاب شد. نتایج نشان داد بیش‌ترین رتبه مربوط به راهکارهای پیشگیری وضعی از تعرض علیه مأموران دریابانی و گزینه استفاده از تجهیزات و نیروی متناسب با نوع مأموریت و تشدید برخورد مقامات قضایی و تصویب قوانین متناسب به‌منظور برخورد با متخلفان و اعمال‌کنندگان تعرض علیه مأموران به‌ویژه تصویب قانون به‌کارگیری سلاح متناسب با مأموریت‌های دریابانی است. در مجموع تأثیر کلی گزینه‌های پیشگیری وضعی (استفاده از تجهیزات و نیروی متناسب با نوع مأموریت و تشدید برخورد مقامات قضایی) بیش‌ترین تأثیر را در پیشگیری از تعرض علیه مأموران دریابانی داشته است.

بونر^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی درباره روش‌های کشف جرم به این نتیجه رسید که پلیس می‌تواند با استفاده از زور به‌صورت متعادل و تعاملات دوطرفه (به ویژگی مثبت در تعاملات اشاره دارد) به یکی از قاطع‌ترین ارگان‌های دولت که تنش‌ها را کاهش می‌دهد، تبدیل شود. پلیس می‌تواند با استفاده از طبقه‌بندی و گروه‌بندی افراد و بررسی مرگ افراد با استفاده از علم بیوپسی^۲ که که توسط فوکو پایه‌گذاری شده است، خود را به‌صورت مطلوبی نشان بدهد.

ایتل، استوارت جی، و لیزا^۳ (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «تأثیر عوامل سازمانی و محیطی بر سوء‌رفتارهای پلیس» مبنی بر این‌که این پژوهش رابطه بین عوامل محیطی و سازمانی را بر سوءاستفاده پلیس با استفاده از داده‌ها، گزارشات به‌دست‌آمده از سوءاستفاده پلیس، بین سال‌های (۲۰۱۰-۲۰۰۹) را بررسی می‌کند. استفاده ما از این داده‌ها این قدرت را به ما می‌دهد که خطاهای پلیس را به‌صورت گسترده‌تری از مطالعات قبلی مورد بررسی قرار بدهیم. تحلیل رگرسیون دو متغیری منفی از تحلیلی مدارک به‌دست‌آمده از ۴۹۷ شهر موارد زیر را به‌عنوان موارد مهم مطرح می‌کنند: پیروی از ویژگی‌های سازمانی، اندازه سازمان، پرسنل تمام وقت و خدمات آموزش ضمن خدمت می‌تواند در پیش‌بینی رفتار متخلفانه پلیس‌ها مفید است. میزان جرائم خشونت‌بار تنها متغیری محیطی است که بر سوءاستفاده پلیس تأثیر می‌گذارد. نتایج این پژوهش بر سوءاستفاده افسران پلیس تأثیر زیادی دارد. این نتیجه‌ها نه‌تنها بر ساختار سازمانی پلیس تأثیر می‌گذارد، بلکه باعث توانایی تغییر رفتارهای سوءاستفاده‌گر افراد پلیس در ادارات می‌شود.

جمع‌بندی پیشینه پژوهش

با بررسی پیشینه پژوهش اعم از داخلی و خارجی به‌نظر می‌رسد، پژوهش‌های انجام‌شده بیش‌تر حول محور تمرد و تقابل مجرمان با پلیس بوده و حتی علل سوء رفتارهای پلیس و پرخاش‌گری‌ها را متأثر از رفتار متهمین و مجرمین

1- Bonner

2- Biopsie (علم نمونه‌گیری از بافت برای بررسی و علل جرم بدون توسل به خشونت)

6- Eitle, Stewart J. and Lis

می‌دانند. و براساس نظریه‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناسی بیش‌تر به علل پرخاش‌گری پلیس کشورهای غربی پرداخته، به‌نحوی که مدعی هستند کارکنان پلیس جمهوری اسلامی ایران هم به‌مثابه پلیس کشورهای بیگانه تحت تأثیر رفتار خشونت‌بار همکاران مرتکب هرگونه رفتار خشونت‌آمیز علیه شهروندان می‌شوند. اما این پژوهش سعی بر آن دارد ضمن احصاء مشکلات و با هدف شناخت عوامل محیطی، مدیریتی، سازمانی (زیرساخت‌ها و تجهیزات) و فردی مؤثر در پیشگیری از تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی و کمک به پیشگیری از هرگونه جرائم احتمالی توسط کارکنان صفی (پلیس‌های تخصصی انتظامی و عملیاتی) اقدام و راهکارهای لازم را ارائه کند. و با توجه به این‌که این موضوع برای اولین بار صورت می‌گیرد حاکی از جنبه نوآوری پژوهش و جدید بودن پژوهش را نشان می‌دهد.

مبانی نظری پژوهش

تعدی: به‌معنی تجاوز کردن، دست‌اندازی کردن، چیزی - ستم کردن - از حد در گذشتن. تجاوز از حدود، اجازه از اذن و متعارف نسبت به مال یا حق دیگری (ماده ۵۹۱ قانون مدنی). اخذ مال یا ایذاء و آزار غیر بدون مجوز قانون. (لنگرودی، ۱۳۹۰: ۹).

سوء رفتار

واتسون^۱ فعالیت‌هایی که در محل کار اتفاق می‌افتد که مطابق با ساختارهای اداری، فرهنگی و قوانین سازمان، نباید اتفاق بیفتد و رویه‌های عملکردی یا تمایلات غالب در سازمان را به چالش می‌کشد. از این‌رو، رفتارهای واقع‌شده در ورای محدوده قابل قبول رفتار حرفه‌ای، سوءرفتار سازمانی قلمداد می‌شود. این رفتارهای اغلب غیرمتعارف و نامشروع هستند و دربرگیرنده رفتارهای خشونت‌آمیزی هستند که موجب آسیب‌های جسمانی و روانی به

کارکنان یا سایر ذی‌نفعان و یا در درازمدت باعث صدمات جبران‌ناپذیری برای سازمان‌ها می‌شوند (شیربگی، غلامی، معروفی و نوری، ۱۳۹۲: ۳۱).

مفهوم پیشگیری

در فرهنگ معین، پیشگیری^۱ در لغت به معنای «جلوگیری، دفع، منع سرایت مرض از پیش، تقدم به حفظ، صیانت، حفظ صحت، جلو مرض گرفتن» آمده است. (معین، ۱۳۸۵: ۹۳۳) که با مفهوم اصطلاحی آن در علوم جنایی هماهنگی دارد. پیشگیری امروزه در معنای «پیش‌بینی کردن» یا «آگاه کرن و هشدار دادن» به‌کار می‌رود. و در اصطلاح، آن‌چه در ابتدا از این واژه برداشت می‌شده، به‌کارگیری اقدامات و تدابیر کیفی به‌منظور ممانعت از ارتکاب مجدد جرم توسط مجریان یا سایر افراد جامعه بوده و جوامع بشری برای مقابله با جرائم به‌طور عمده از مجازات‌ها استفاده می‌کرده‌اند. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۱: ۱۳۵).

مأموران پلیس: به استناد ماده ۲۸ آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و اصلاحی (۱۳۹۴) در واقع همان ضابطین دادگستری هستند که در راستای مأموریت و در کشف جرم، حفظ آثار و جمع‌آوری ادله وقوع جرم، شناسایی، یافتن و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم، پژوهش‌های مقدماتی و ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی به‌موجب قانون به‌عنوان ضابط دادگستری و یا برقراری نظم و امنیت اجتماعی اقدام می‌کنند. بنابراین در این پژوهش منظور مأموران پلیس، واحدهای مأموریتی است.

نظریه‌های جامعه‌شناختی (خرده فرهنگ پلیس)

نظریه رایجی که برای رفتارهای خشن پلیس، به‌طور معمول مطرح می‌شود، فرهنگ فرعی یا خرده‌فرهنگ پلیس را مورد بحث قرار می‌دهد. طرفداران این نظریه از جمله اسکولنیک^۲ (۱۹۸۶)، استارک^۳ (۲۰۱۷) و وستلی^۴ (۱۹۷۰) بر

1- prevention
2- Skolnick
3- Stark
4- Westley

این باورند که افسران پلیس توسط هنجارها، ارزش‌ها، توقعات و اصول تنظیمی مورد اقتضای شغلشان تحت تأثیر قرار می‌گیرند. در حالی که اصطلاح «خرده‌فرهنگ» به‌طور معمول به گروه‌های تبهکار پایین جامعه اطلاق می‌شود، اما همین اصطلاح می‌تواند به‌عنوان گروهی تعریف شود که مجموعه ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای متفاوتی از جامعه داشته باشد. بنابر دلایل متعددی، ویژگی‌های منحصر به‌فرد شغلی افسران پلیس با دیگر بخش‌های جامعه متفاوت بوده و متقابل عمل می‌کند. به بیان دیگر، نیروهای جوان از همان اوایل استخدام خود را در شرایطی متفاوت از سایرین می‌بینند. از آنجایی که این افراد هنوز به ارشدیت خدمت نرسیده‌اند، می‌بایست در شیفت شب کار کنند، یعنی زمانی که اکثر مردم در حال استراحت و فعالیت‌های اجتماعی هستند. در همین ساعات شب تعداد مردم در خیابان‌ها کم می‌شود و افسران پلیس شدیداً به همکاران خود در مصاحبت و دوستی وابسته شده و همین امر آن‌ها را بیش‌تر از جامعه دور می‌کند (زارع مهدوی، ۱۳۹۴: ۶۷).

نظریه‌های محیط کار و رفتار سازمانی

نظریه‌های سازمانی به‌طور معمول بر روی موضوعاتی هم‌چون نقش مدیریت، خط‌مشی‌های اجرایی و سایر جوانب محیط کار پلیس تکیه دارند. همان‌طور که وردن^۱ (۲۰۱۵) اشاره می‌کند، به‌نظر می‌رسد ارائه نظریه‌های سازمانی، بیش‌ترین تأثیر را بر روی مراکز پلیس داشته باشد. به‌عبارت دیگر، تغییر ساختارهای سازمانی به‌مراتب آسان‌تر از تغییر دادن شخصیت افسران و یا جوانب مواجهه‌های میان پلیس و شهروندان است. علی‌رغم مزایای نسبی این نظریه، در این حوزه فعالیت‌های زیادی صورت نگرفته است و شاید یکی از برجسته‌ترین خصوصیت‌های شغلی پلیس، عدم وجود نظارت مؤثر باشد. افسران معمولاً به‌تنهایی و یا در اکیپ‌های دو نفره و در محدوده‌های وسیع جغرافیایی و بدون تماس مستقیم با فرماندهان خود به‌گشت‌زنی می‌پردازند. علاوه‌بر این، اکثر مواجهه‌های میان پلیس و شهروندان دور از چشم عموم مردم

انجام می‌گیرد و در نتیجه، رفتار و تصمیمات هر روزه پلیس از چشم ناظران و عامه مردم پنهان می‌ماند. نظریه‌پردازان سازمانی، پنهانی بودن این امر را دریافته‌اند و پیشنهادهایی را برای ارتقای سطح نظارت و بازرسی ارائه کرده‌اند. از آنجایی که بسیاری از افسران بدون گذراندن آموزش‌های رسمی مدیریتی به سمت‌های نظارتی ارتقاء می‌یابند، آموزش‌های لازم برای این‌گونه افراد می‌تواند بسیار مثمرتر باشد. (فایضی و بورقانی فراهانی، ۱۳۹۸: ۶).

روش‌شناسی

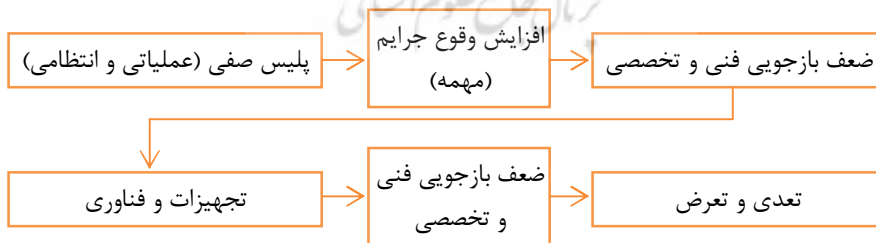
این پژوهش یک پژوهش کیفی و از نظر هدف، کاربردی است. در علوم انسانی روش‌های متفاوتی برای پژوهش‌های علمی وجود دارد که هر پژوهش‌گر با توجه به موضوع مورد بررسی و شرایطی که در آن قرار دارد، یک یا چند شیوه را برای بررسی موضوع مورد مطالعه انتخاب می‌کند. پژوهش کیفی عبارت است از: مجموعه فعالیت‌هایی (هم‌چون مشاهده، مصاحبه، شرکت گسترده در فعالیت‌های پژوهشی) که هر کدام به‌نحوی پژوهش‌گر را در کسب اطلاعات دسته اول درباره موضوع مورد پژوهش یاری می‌دهند. بدین ترتیب، از اطلاعات جمع‌آوری شده، توصیف‌های تحلیلی، ادراکی و طبقه‌بندی شده حاصل می‌شود (دلور، ۱۳۸۳: ۲۵۵). به‌طور خلاصه، در راستای اجرای این پژوهش ابتدا مبانی نظری و نظریه‌های مرتبط با موضوع پژوهش مورد بررسی و کنکاش قرار خواهد گرفت. سپس، در فاز دوم پژوهش، به بررسی اسنادی موضوع می‌پردازیم. در این راستا، تلاش می‌شود تا ضمن بررسی و مطالعه پرونده‌های ۵ ساله تمبر (۱۳۹۵-۱۴۰۰) موجود واحدهای نظارتی ضمن استخراج مشخصات آماری آنان شامل اطلاعاتی مشتمل بر طیف درجات، نوع آسیب، پراکنندگی یگانی وقوع تمبر، سن، جنس و... تحلیل توصیفی لازم انجام و سپس، در مرحله سوم، عوامل جرم‌شناختی موضوع در ۴ بُعد اصلی شامل عوامل فردی، محیطی، روانی و اجتماعی، دسته‌بندی و در مصاحبه با جامعه آماری پژوهش مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

در پژوهش حاضر، جمعیت آماری مورد مطالعه و مصاحبه عبارت است از: الف- پرونده‌های تعدی و مصادیق آن طی ۵ سال اخیر که منجر به از دست دادن جایگاه پلیس انتظامی - عملیاتی (صفی) در بین شهروندان شده است. ب- کارشناسان و خیرگان حوزه نظارت و صیانت مرتبط با موضوع در فراجا هستند.

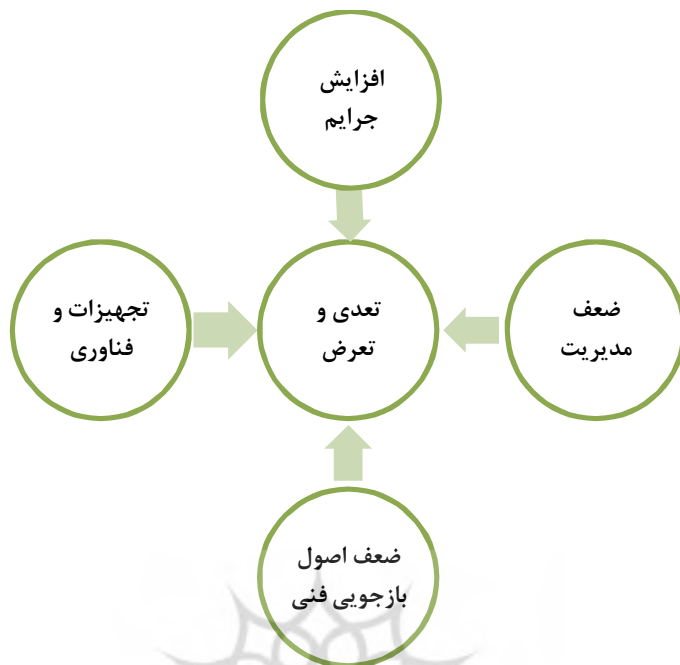
برای مصاحبه در مجموعه فرماندهی فراجا در مجموع ۱۵ نفر که صرفاً شامل مبادی نظارتی و صیانتی و رسیدگی به تخلفات و جرائم کارکنان هستند، در این پژوهش مشارکت داشته‌اند. جدول شماره (۱) گویای ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان است.

- خلاصه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی بخش کیفی: جامعه آماری از نظر سنوات خدمتی همگی دارای سابقه خدمت اجرایی در مبادی نظارتی و صیانتی از ۱۵ تا ۳۰ سال است. این افراد عملاً از بدو ورود در مبادی نظارتی و صیانتی تا زمان انجام مصاحبه و پژوهش در قسمت رسیدگی به تخلفات و جرائم مهمه کارکنان صفی و ستادی، نظارت بر اعمال و رفتار پلیس در طول خدمت مشغول انجام وظیفه هستند. تعداد ۷ دارای مدرک کارشناسی علوم انتظامی و دانش‌آموخته دانشکده حفاظت و اطلاعات بوده و تعداد ۵ نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد حقوق و تعداد ۳ نفر دارای مدرک دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی هستند.

باتوجه به مطالعات انجام‌شده، نمودار شماره (۱)، مدل مفهومی پژوهش را نشان می‌دهد:

نمودار شماره ۱: مدل مفهومی پژوهش

مدل مفهومی پژوهش نشان می‌دهد عوامل فرامحیطی (افزایش جرائم، فشار ناشی از افکار عمومی)، عوامل محیطی (تجهیزات و فناوری) و عوامل انسانی (ضعف مدیریت پیشگیری و کشف جرم و ضعف در اصول بازرجویی علمی و فنی و ضعف مهارت‌های خودکنترلی فردی موجب می‌شوند کارکنان پلیس‌های تخصصی تحت تأثیر آن‌ها ناخواسته مرتکب هرگونه جرائم تعدی علیه حقوق شهروندی در راستای مأموریت‌های محوله شوند.

یافته‌ها

به‌طور کلی در مصاحبه با خبرگان و سوابق پرونده‌های موجود، یافته‌های به‌دست‌آمده حاکیست، از عوامل مهم و تأثیرگذار که بسترساز هرگونه جرائم تعدی و تعرض کارکنان علیه شهروندان می‌شود شامل: ۱- عوامل محیطی یا برون‌سازمانی (وقوع جرائم، میزان جرائم، نوع جرائم، سطح انتظارات عمومی)، ۲- عوامل مدیریتی (میزان سطح توقع، نگاه پیشگیرانه و نحوه کشف جرائم)، ۳- عوامل سازمانی (تجهیزات ناکافی، ضعف در بازآموزی و بازپروری کارکنان

متخلف، ضعف در ارائه خدمات معیشتی متناسب با مأموریت محوله و فشار آوردن ناشی از کار بیش از حد توان کارکنان)، ۴- عوامل فردی (ضعف در خودکنترلی، ضعف در بازآموزی و مهارت‌پروری، ضعف در اصول بازجویی فنی، ضعف در مهارت‌های کلامی و ارتباطی و ضعف در تثبیت بزه انتسابی به متهمین) است که به شرح ذیل توضیح و تشریح می‌شود.

- بحث مهم و اساسی به انتظارات و توقعات فرماندهان و مدیران در راستای افزایش و روند روبه رشد بیلان عملکرد با هر روش و طریقی به منظور پر کردن خلاء آمار عملکرد و ارتقاء سازمانی و شغلی به طرق مختلف چه مستقیم و غیر مستقیم به زیرمجموعه و کارکنان تحت‌الامر که در این راستا مرتکب افعالی از قبیل ضرب و جرح، تعرض، توقیف غیر قانونی، ورود غیر قانونی، توهین و... شده تا بتوانند به نوعی رضایت سلسله مراتب و فرماندهان را جلب کنند.

جدول شماره ۱: ابعاد و مؤلفه‌ها و شاخص‌ها

بُعد	مؤلفه	شاخص
نیروی انسانی	کمتی و کیفی بودن نفرات	۱- تخصص
		۲- علاقه‌مندی
		۳- انگیزه
		۴- عدم جابه‌جایی نیروها (خودداری از سلیقه‌ای عمل کردن مدیران)
		۵- الزام فرماندهان نسبت به به‌کارگیری افسران آموزش‌دیده در رشته‌های تخصصی
		۶- اهمیت دادن فرماندهان و مدیران به نقش آموزش در تربیت پلیس
امکانات و تجهیزات	زیرساخت‌ها- فناوری - امکانات فیزیکی	۱- اتصال به شبکه جامعه اطلاعاتی کشور
		۲- فراهم کردن دسترسی به داده‌ها
		۳- هوشمندسازی به معنای واقعی
		۴- تغییر و تحول از روش‌های پیشگیری و کشف جرم از سنتی به روش‌های علمی نوین
مشارکت اطلاعاتی	همکاری سازمان‌ها و ادارات و شهروندان با پلیس	۱- الزام به همکاری سازمان‌های امنیتی در زمینه ارائه تصاویر و مستندات
		۲- الزام به متصل کردن تصاویر دوربین‌های مداربسته شهری و بانک‌ها و ادارات دولتی به سامانه پایش تصویری پلیس
		۲- متناسب‌سازی سطح توقع و انتظارات عمومی از پلیس با توجه به

بُعد	مؤلفه	شاخص
		امکانات و مقدرات کنونی پلیس
		۳- الزام ارائه آمار و اطلاعات روزانه توسط بنگاه‌های املاک و خودرویی در خصوص کنترل و نحوه ورود و خروج افراد بومی و غیربومی به حیطة استحفاظی و اماکن رفاهی (هتل‌ها - مهمان‌سراها و خانه‌های دوم خالی از سکنه) و همچنین ارائه آمار خرید و فروش اماکن و انتقال مالکیت‌ها
کنترل و نظارت	بازدید و بازرسی	۱- اثر بخش بودن نظارت
		۲- عملیاتی کردن بازدیدها
		۳- هدف‌دار بودن نظارت و بازدید
		۴- رصد و پایش اتاق بازرسی توسط مبادی نظارتی بدون حضور فیزیکی
		۱- داشتن ابزار و توانایی به منظور برخورد سریع و قاطع با افرادی که آشکارا مرتکب جرم و یا بسترساز جرائم هستند.
		۲- تبیین و بازنگری در قوانین شکلی و ماهوی کنونی متناسب با ظرفیت‌ها و زیرساخت‌ها و امکانات موجود پلیس با در نظر گرفتن اعتمادسازی به گزارش و پرونده‌سازی پلیس علیه مجرمین
		۳- بازنگری در دستورالعمل‌ها و اسناد بالادستی متناسب با ظرفیت موجود و عدم مغایرت با قوانین حاکم
		قوانین و یکسان‌سازی قوانین و ۴- پیش‌بینی و تدوین قوانین خاص به‌منظور رویه یکسان در بُعد دستورالعمل‌ها دستورالعمل‌ها پیشگیری از جرائم خاص امنیتی، (یعنی هر فرد متقاضی دریافت هرنوع خدمات دولتی، خرید و فروش و انتقال هرگونه مالکیت از طریق سامانه داده‌پردازی و سجلی از پلیس‌های تخصصی نظر پلیس آگاهی و اطلاعات استعلام گرفته شود.
		۵- اهمیت دادن و توجه کردن به نقش پلیس‌های تخصصی در بُعد پیشگیری و کشف جرم
		۶- چاره‌اندیشی در خصوص صدور دستورات قضایی مغایر با دستورالعمل و بخش‌نامه‌های کنونی پلیس
<p>جدول شماره ۲: فهرست گزاره‌های مربوط به بررسی عوامل مؤثر در تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی در مدیریت انتظامی</p>		
ردیف	بررسی عوامل مؤثر در تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی	تعداد پاسخ‌گویان
۱	ضعف در تعامل بین واحدهای ستادی - تخصصی فراجا با پلیس‌های عملیاتی (پلیس فتا، مواد مخدر، آگاهی و...)	۱۴
۲	شفاف نبودن اطلاعات کافی در پرونده‌ها و اسناد مربوط به جرائم وقوعی	۱۵
۳	نبود بانک‌های اطلاعاتی مکفی در رابطه با مجرمان و متخلفان سابقه‌دار و کنترل آن‌ها	۱۴
۴	کافی نبودن امکانات و تجهیزات و به‌روز نبودن تجهیزات	۱۴

ردیف	بررسی عوامل مؤثر در تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی	تعداد پاسخ‌گویان
۵	کمبود نیروی انسانی و افسر با تجربه و شاخص در امر رسیدگی به جرائم مهمه	۱۳
۶	ضعف در مدیریت پیشگیری از جرائم	۱۲
۷	بالا بودن سطح انتظارات فرماندهان و مدیران از پلیس عملیاتی و انتظامی بدون در نظر گرفتن زیر ساخت‌های موجود	۱۴
۸	ضعف تخصص و تجربه مدیران و کارکنان تحت امر در پلیس‌های عملیاتی-انتظامی (صفی)	۱۱
۹	ضعف در آموزش کارکنان صف (کشف علمی جرم)	۱۳
۱۰	ضعف در مسئول سازی و عدم وجود قانون خاص نسبت به تعیین جبران خسارت شهروندان ناشی از وقوع جرم	۱۱
۱۱	عدم تناسب مأموریت‌های سازمانی واگذاری به نسبت توان و تخصص کارکنان	۱۱
۱۲	وجود مقررات دست و پاگیر سازمانی، برداشت نادرست از مفاد آیین نامه‌ها و به نوعی تفسیر به رأی	۱۳
۱۳	سنتی عمل کردن و بی‌توجهی به علوم روز	۱۴
۱۴	ضعف حمایت شغلی و مادی کافی از افسران پی‌جویی و کشف جرم	۱۰
۱۵	سوء استفاده عموم از مفاد آیین‌نامه‌های خاص حقوق شهروندی به‌منظور اخذ برائت از اتهام انتسابی و فرار اجرای صحیح حقوق شهروندی	۱۳
۱۶	محدود کردن پلیس توسط قوانین و اسناد بالا دستی وعدم تطابق مفاد قوانین و اسناد با انتظارات از پلیس‌های صفی.	۱۱
۱۷	ضعف تعامل دستگاه قضایی با پلیس‌های عملیاتی- انتظامی ناشی از قوانین غیر مرتبط	۱۲
۱۸	ضعف تعامل و همکاری مؤثر بسیج و سازمان‌ها و نهادهای امنیتی مسئول و ذی‌نفع در پیشگیری از جرائم با پلیس‌های تخصصی	۱۱
۱۹	ضعف در استفاده از روش‌های نوین علمی و قانونی به‌منظور دستگیری متهمین تحت تعقیب	۱۲
۲۰	استرس ناشی از افکار عمومی و فضای مجازی	۱۲
۲۱	ضعف همکاری مردم و شهروندان با پلیس‌های تخصصی در ارائه اخبار و اطلاعات طی سال‌های اخیر (فرهنگ اطلاعاتی)	۱۲
۲۲	ضعف شخصیتی و روان‌شناختی برخی از افسران حوزه کشف جرم	۱۳
۲۳	عدم حمایت از پلیس‌های تخصصی از سوی مقامات سیاسی استان‌ها و شهرستان‌ها	۱۴
۲۴	ضعف در زیرساخت‌های حقوق شهروندی و سوء استفاده از آن به بهانه رعایت حقوق شهروندی عامه مردم	۱۴
۲۵	تناسب نداشتن دستورات قضایی با خواسته افسر پرونده و فشار ناشی از خواسته‌های غیر منطقی از سوی فرماندهان به‌منظور کشف سریع جرم	۱۴
۲۶	بیماری اعضاء خانواده و فشار ناشی از مشکلات مالی و اقتصادی	۱۳

ردیف	بررسی عوامل مؤثر در تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی	تعداد پاسخ‌گویان
۲۷	ضعف فرهنگ اطلاعاتی در جامعه با تأکید بر الگوواره پلیس اطلاعات پایه	۱۳
۲۸	ضعف در مسئول‌سازی مدیران و مسئولان سازمان‌های دخیل در پیشگیری از جرائم	۱۲
۲۹	ضعف در اطلاع‌رسانی به شهروندان نسبت به نحوه کشف جرائم مهم در رسانه ملی	۱۴
۳۰	افزایش سطح انتظارات عمومی از پلیس در حوزه کشف جرائم بدون ملاحظات قانونی	۱۳

جمع‌بندی یافته‌ها

در مصاحبه با خبرگان و سوابق پرونده‌ها موجود حاکی از آن است، برخی از عوامل که باعث بروز تعدی کارکنان می‌شوند به‌طور کلی شامل عوامل ۱- محیطی یا برون‌سازمانی (وقوع جرائم، میزان جرائم، نوع جرائم، سطح انتظارات عمومی)، ۲- عوامل مدیریتی (میزان سطح توقع، نگاه پیشگیرانه و نحوه کشف جرائم)، ۳- عوامل سازمانی (تجهیزات ناکافی، ضعف در بازآموزی و بازپروری کارکنان متخلف، ضعف در ارائه خدمات معیشتی متناسب با مأموریت محوله و فشار آوردن ناشی از کار بیش از حد توان کارکنان)، ۴- عوامل فردی (ضعف در خودکنترلی، ضعف در بازآموزی و مهارت‌پروری، ضعف در اصول بازجویی فنی، ضعف در مهارت‌های کلامی و ارتباطی و ضعف در تثبیت بزه انتسابی به متهمین) است که به‌شرح ذیل توضیح و تشریح می‌شود.

- بحث مهم و اساسی به انتظارات و توقعات فرماندهان و مدیران در راستای افزایش و روند روبه رشد بیان عملکرد با هر روش و طریقی به‌منظور پر کردن خلاء آمار عملکرد و ارتقاء سازمانی و شغلی به طرق مختلف چه مستقیم و غیر مستقیم به زیرمجموعه و کارکنان تحت‌الامر که در این راستا مرتکب افعالی از قبیل ضرب و جرح، تعرض، توقیف غیر قانونی، ورود غیر قانونی، توهین و... شده تا بتوانند به نوعی رضایت سلسه‌مراتب و فرماندهان را جلب کنند.

- به‌نظر می‌رسد ضعف و بی‌توجهی در تهیه و فراهم کردن امکانات و به‌روز کردن تجهیزات و زیرساخت‌ها، الزاماً پلیس باید هنوز به روش سنتی کشف جرم را دنبال کنند و از سوی دیگر با توجه به تنوع و تعدد جرائم

در طی سالیان اخیر و سطح توقع و انتظارات افکار عمومی ناخواسته پلیس را به سمت وسوی تعدی به حقوق شهروندان هدایت می‌کند.

- ضعف در پیش‌بینی و تدوین قوانین خاص به‌منظور رفع و جبران خسارت ناشی از جرائم توسط دولت‌ها، تا حصول نتیجه نهایی و محکومیت قطعی متهمین به‌منظور جبران خسارت تحمیلی بر شکات، چنان‌چه این مهم تبدیل به یک قانون شود قطعاً پلیس می‌تواند با فراغ بال و بدون استرس ناشی از فضای مجازی و رسانه‌ها قرار و بدون تعرض به حقوق شهروندان به کشف علمی و واقعی جرائم بپردازد.

- نکته مهم در بروز و علت‌ها می‌توان به بحث آموزش و مهارت در فرآیند مأموریت‌های پلیسی از قبیل عدم مهارت در انجام مصاحبه، فنون بازجویی و عدم آشنایی با قوانین و مقررات و دستور کارها که باعث بروز تعدی و تعرض کارکنان در راستای مأموریت‌ها می‌شود.

- استفاده از فناوری و ابزار فنی هم‌چنین هوشمندسازی پلیس در راستای مأموریت‌های چه در مرحله پیشگیری، چه کشف، شناسایی، دستگیری و نگهداری متهمین می‌تواند نقش مؤثر و تأثیرگذاری در به حداقل رساندن مواجهه حضوری و اقدامات فیزیکی در فرآیندها در اثبات جرم و مراحل رسیدگی در مأموریت‌ها می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

پلیس یکی از ضابطان دادگستری از جمله مهم‌ترین نهادهای کارگزار عدالت کیفری است که کارکرد اصلی آن حفظ نظم و تضمین امنیت داخلی کشور است. چراکه اولین و بیش‌ترین تلاقی سیستم عدالت کیفری با شهروندان و حقوق و آزادی‌های آن‌ها و خصوصاً شخص متهم به‌واسطه این نهاد صورت می‌گیرد. با توجه به این‌که ضابطان دادگستری رابطه‌ای مستقیم با حقوق افراد درگیر پدیده مجرمانه به‌ویژه در ارتباط با جرائم مشهود دارند، دارای وظایف مهم و قابل ملاحظه‌ای نسبت به آن‌ها است که این مهم در قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ و اصلاحی ۱۳۹۴ به‌نحو قابل قبولی مورد توجه و تصریح

قانون‌گذار قرار گرفته است. از جمله وظایف و تکالیف ضابطان دادگستری لزوم توجه و احترام به حقوق شهروندی اشخاص به‌عنوان حق انسانی و حقوق بشری در مدیریت پرونده کیفری است. یکی از بزرگ‌ترین تکالیف ضابطین دادگستری در خصوص حفظ و تضمین حقوق شهروندی نسبت به شخص متهم است که شامل صیانت از کرامت انسانی متهم و ممنوعیت هرگونه شکنجه و اعمال اهانت‌آمیز، حق مصونیت متهم از سلب بدون دلیل آزادی، حق اطلاع متهم از موضوع و دلایل اتهام، حق سکوت و حق بهره‌مندی از وکیل مدافع است.

در واقع پلیس همان ضابطان دادگستری‌اند که می‌توانند به‌عنوان بازوی اصلی دستگاه قضایی ایفای نقش کنند. به‌عنوان مثال در هنگام رویارویی با جرائم ارتكابی و باتوجه به تعامل و ارتباطی که با شهروندان اعم از مرتکب جرم، بزه‌دیده و دیگر اصحاب مداخله‌گر در پدیده مجرمانه دارند می‌توانند در انجام وظایف محوله و در برخورد با جرم ارتكابی و مجرم و در تحصیل ادله اثباتی له و علیه مظنون به جرم با علم و اطلاع از قوانین و مقررات مربوطه و توجه و رعایت حقوق و آزادی‌های اشخاص و حفظ حقوق شهروندی اقدام کنند. با بررسی‌های میدانی مشخص شد پلیس‌های انتظامی - عملیاتی (صفی) در اثر عواملی؛ الف: فرا محیطی (برون‌سازمانی)، ب: عوامل محیطی (ساختار سازمانی) و ج: عوامل انسانی شامل: فردی (خود شخص) و غیرفردی (فرماندهان و مدیران)، به‌دلیل نوع خدمات‌رسانی پلیس به شهروندان (شاکی و متشاکی)، هم‌زمان با گسترش شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی و برداشته‌های متفاوت و اشتباه شهروندان از آموزش‌های متعدد و غیر واقعی منطبق بر قوانین در فضای مجازی از یک‌سو و بالا رفتن سطح توقعات غیر منطقی آنان از پلیس ناشی از همین محتوای آموزشی فضای مجازی از سوی دیگر، خواسته یا ناخواسته زمینه را برای تقابل شهروندان و پلیس و در نتیجه شاهد ارتکاب جرم تعدی علیه حقوق شهروندان توسط پلیس در حین انجام وظیفه خواهیم بود. با بررسی پیشینه پژوهش اعم از داخلی و خارجی چنین استنباط می‌شود پژوهش‌های انجام‌شده بیش‌تر را حول محور تمرد و تقابل مجرمان با پلیس بوده و حتی علل سوء رفتارهای پلیس و پرخاش‌گری‌ها را متأثر از رفتار

متهمین و مجرمین می‌دانند. و براساس نظریه‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناسی بیش‌تر به علت پرخاش‌گری پلیس کشورهای غربی پرداخته، به‌نحوی که مدعی‌اند کارکنان پلیس جمهوری اسلامی ایران هم به‌مثابه پلیس کشورهای بیگانه تحت تأثیر رفتار خشونت‌بار همکاران مرتکب هرگونه رفتار خشونت‌آمیز علیه شهروندان می‌شوند.

هرچند به نوعی با این پژوهش هم‌راستا هستند، ولی این پژوهش با نگرشی نو و تازه به‌دنبال بررسی عوامل مؤثر در پیشگیری از تعدی و تعرض کارکنان صفی فراجا علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی است. بنابراین نامناسب کردن شرایط محیطی برای انجام تعدی به متهم، نظارت دقیق بر دسترسی بازجویان به متهمین توسط مقامات مسئول، کنترل و نظارت بر حضور مأموران در محل نگهداری متهمین (بازداشتگاه)، جدا کردن مدیریت نگهداری متهم (بازداشتگاه) از سیستم رسیدگی به جرم (بازجوئی و...)، مشخص بودن افسران بازجو و سپردن مسئولیت سلامت متهمین به آنان در مراحل بازجوئی، انتخاب و انتصاب افسران مجرب به‌عنوان مدیران میانی به‌منظور اصلاح روش مدیریت پیشگیری از جرائم عمومی و نظارت بر عملکرد بازجویان، به‌کارگیری دوربین‌های مداربسته متصل به مبادی کنترلی - نظارتی، تلاش جهت کاهش فشار روحی روانی بر کارکنان هنگام عدم موفقیت در مأموریت‌ها و وظایف محوله، پرهیز از هرگونه تحریک هیجانی کارکنان در مأموریت‌های حساس (کشف قتل، سرقت‌های مسلحانه، تجاوز به عنف و ...) تحت عنوان رقابت ناسالم که موجب برانگیخته شدن پلیس و این‌که ناخواسته مرتکب جرم تعدی شوند و مهم‌تر از همه متعادل کردن سطح انتظارات فرماندهان، مراجع قضائی و افکار عمومی از مأمورین متناسب با فضای رسانه‌ای حقیقی و مجازی، آموزش و به‌کارگیری شیوه‌های نوین کشف علمی جرائم مأموران و هم‌چنین به‌روز کردن تجهیزات تقویت و اطلاع‌رسانی در زمینه سامانه‌های نظارتی بر عملکرد کارکنان مانند تلفن‌های ۱۹۷ به‌منظور نظارت و کنترل بر عملکرد یگان‌های تابعه، استفاده از تجهیزات الکترونیکی و اپتیکی مناسب به‌منظور کشف رفتار مجرمانه و ثبت مستندات تصویری به‌صورت

واقعی، استفاده بهینه از دوربین‌های البسه و در صورت نیاز همکاری با شرکت‌های دانش‌بنیان به‌منظور جایگزین کردن دوربین‌های البسه‌های فعلی متناسب با مأموریت‌های سازمانی و نیز تهیه و فراهم کردن امکانات و زیرساخت‌های فنی، تخصصی برای کشف علمی جرائم از مهم‌ترین عوامل مؤثر در پیشگیری و کاهش جرم تعدی توسط پلیس‌های انتظامی و عملیاتی علیه حقوق شهروندان در راستای مأموریت‌های سازمانی فراجا است.

پیشنهادها و راهکارها

۱. تلاش جهت کاهش فشارهای سلسله‌مراتبی برای بالا بردن آمار عملکرد مأموران پلیس؛
۲. مجهز کردن مأموران فراجا خصوصاً مأموران اجرایی به تجهیزات فنی و هوشمند و الزام به عملیاتی کردن دسترسی به سامانه بانک جامع اطلاعاتی؛
۳. رفع کمبود نیروی انسانی متخصص متناسب با مأموریت‌های پلیس با بازنگری در ساختار سازمانی، جداول نفرات و تجهیزات و تأمین نیروی انسانی؛
۴. توجه و تلاش در رفع نیازهای معیشتی کارکنان پلیس به‌ویژه معیشت‌های خانوادگی در زمان مأموریت؛
۵. برگزاری نشست‌های تعاملی علمی- تخصصی با هدف تبیین وظایف و اختیارات قانونی مأموران برای برقراری تعادل در انتظارات مراجع قضایی از مأموران پلیس؛
۶. نظارت و کنترل مستمر بر رفتار و عملکرد مأموران توسط فرماندهان و مسئولین در کلیه مراحل و زمینه‌های بروز تعدی جهت پیشگیری از هرگونه تعدی مأموران در اجرای مأموریت‌ها.
۷. آموزش‌های کاربردی و حرفه‌ای متناسب با مأموریت‌های محوله مأموران، متناسب با توانایی و حیطة وظیفه آن‌ها در پلیس‌ها و یگان‌های مأموریتی فراجا.

محدودیت‌ها

با توجه به نوع پژوهش امکان ارائه آمار جرائم ارتكابی توسط پلیس‌های انتظامی - عملیاتی مقدور نبوده و حتی در حین انجام مصاحبه این موضوع مکرر مورد تأکید قرار می‌گرفت که مانع بزرگی در خصوص ارائه نظرات مصاحبه‌شوندگان بود.

سپاس‌گزاری

بر حسب وظیفه و از باب «من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزّ و جلّ»

از پدر و مادر عزیزم این دو معلم بزرگوام که همواره بر کوتاهی و درشتی من، قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت‌هایم گذشته‌اند و در تمام عرصه‌های زندگی یار و یآوری بی‌چشم‌داشت برای من بوده‌اند؛

از استاد با کمالات و شایسته؛ دکتر بارانی که در کمال سعه‌صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و زحمت راهنمایی این مقاله را بر عهده گرفتند؛

از ریاست محترم ادارات صیانت و تخلفات حفا و بازرسی و همکاران محترم تحت امر که همکاری لازم را داشتند و از اساتید فرزانه و دلسوز هیئت داوری مقالات فصلنامه که زحمت داوری این مقاله را متقبل شدند؛ صمیمانه کمال تشکر و قدردانی را دارم.

منابع

- قرآن کریم
- بیابانی، غلامحسین؛ کونانی، محمدرضا و ذوقی، بهنام (۱۳۹۹). پیشگیری وضعی و کیفری از سوءرفتار پلیس علیه متهمین. فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس، ۱۱(۱)، ۱۵۲-۱۸۱. قابل بازیابی از:
http://interpol.jrl.police.ir/article_95017.html
[DOI: https://doi.org/10.22034/interpol.2020.95017](https://doi.org/10.22034/interpol.2020.95017)
- توسلی، محمدحسن و صادقی، محمدامین (۱۳۹۴). آموزه‌های اسلامی پیشگیری از جرم، فصلنامه بصیرت و تربیت اسلامی. ۱۲(۳۲)، ۴۲-۷۳. قابل بازیابی از:
http://init.jrl.police.ir/article_10233.html
- خندان، سمیرا (۱۳۹۸). تحلیل نظری جرائم علیه بشریت در پرتو یافته‌های جرم‌شناسی. فصلنامه تحقیقات حقوق کیفری خصوصی، ۱۵(۳۹)، ۱۷۷-۱۹۷. قابل بازیابی از:
https://jlap.srbiau.ac.ir/article_13582.html
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۹۰). ترمینولوژی حقوق. تهران: انتشارات گنج دانش.
- دلاور، علی (۱۳۸۳). روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی. تهران: انتشارات روان، چاپ شانزدهم.
- روشن، محمد؛ بیرانوند، رضا و یاراحمدی، حسین (۱۳۹۳). حقوق شهروندی، پیشینه و جایگاه آن در مناسبات پلیس، بصیرت و تربیت اسلامی. ۱۱(۳۰)، ۱۱۱-۱۳۸. قابل بازیابی از:
http://init.jrl.police.ir/article_10209.html
- زارع مهدوی، قادر (۱۳۹۴). بررسی جامعه‌شناختی جایگاه پلیس در عصر جهانی شدن. فصلنامه علمی-ترویجی مطالعات بین‌المللی پلیس، ۶(۴)، ۶۵-۸۵. قابل بازیابی از:
http://interpol.jrl.police.ir/article_12871.html
- شیربگی، ناصر؛ غلامی، خلیل؛ معروفی، فخرالدین و نوری، سمیه (۱۳۹۲). درک و شناخت گونه‌های «سوء رفتار سازمانی» از دیدگاه کارکنان دانشگاه کردستان. پژوهش‌نامه مدیریت تحول، ۵(۹)، ۳۰-۴۸. قابل بازیابی از:

https://tmj.um.ac.ir/article_26516.html
DOI:<https://doi.org/10.22067/pmt.v5i9.28869>

— سلطانی، هدایت‌الله؛ تقی پوریان، یوسف؛ مختاری، مهران و فرخ‌سرشت، بهزاد (۱۴۰۱). عوامل مؤثر بر پیشگیری از فساد اداری در دستگاه‌های آموزشی کشور (مورد مطالعه: دانشگاه‌های دولتی کلانشهر تهران). فصلنامه علمی نظارت و بازرسی، ۱۶(۶۲)، ۱۳-۳۶. قابل بازیابی از:

http://si.jrl.police.ir/article_100114.html
DOI:<https://doi.org/10.22034/si.2023.100114>
DOR:<https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359554.1401.1401.62.1.5>

— عامری، محمدعلی و خوش‌نشان، محمود (۱۴۰۱). شناسایی و ارائه راهکارهای ارتقاء انگیزه فرماندهان و مدیران انتظامی. فصلنامه علمی نظارت و بازرسی، ۱۶(۶۲)، ۱۰۹-۱۳۲. قابل بازیابی از:

http://si.jrl.police.ir/article_100244.html
DOI:<https://doi.org/10.22034/si.2023.100244>
DOR:<https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359554.1401.1401.62.5.9>

— غلامی، حسین؛ مؤذن‌زادگان، حسنعلی؛ دعاگویان، داوود و اسدی، داوود (۱۳۹۶). عوامل برون‌سازمانی مؤثر بر احتمال بروز خشونت پلیس در فرآیند دادرسی و راهکارهای پیشگیری از آن. فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، ۶(۲۰)، ۱۵۲-۱۸۱. قابل بازیابی از:

https://jclr.atu.ac.ir/article_7824.html
DOI:<https://doi.org/10.22054/jclr.2017.13953.1249>

— فیاضی، حسن و بورقانی فراهانی، سهیلا (۱۳۹۸). نظریه‌های محیط کار و رفتار سازمانی. سومین کنفرانس ملی مطالعات نوین مدیریت و حسابداری در ایران، کرج. قابل بازیابی از:

<https://civilica.com/doc/920414>

— غفوریان، محمد؛ زنگنه، رضا و سالمی، کوروش (۱۴۰۰). بررسی تأثیر اجرای طرح سفیر صیانت بر کاهش ارتکاب جرائم کارکنان. فصلنامه علمی نظارت و بازرسی، ۱۵(۵۸)، ۱۶۱-۱۸۰. قابل بازیابی از:

http://si.jrl.police.ir/article_98265.html
DOI:<https://doi.org/10.22034/si.2021.98265>
DOR:<https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359554.1400.1400.58.6.5>

— منصور، جهانگیر و زارعی، حسین (۱۴۰۲). کتاب قانون مدنی، جلد سوم، نوبت انتشار ۱۴۱، تهران: انتشارت دیدار.

- منصور، جهانگیر (۱۴۰۱). کتاب قانون مجازات اسلامی، تهران: انتشارات دیدار.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین (۱۳۹۱). پیشگیری عادلانه از جرم، مندرج در علوم جنایی. تهران: سمت، چاپ اول.
- Bandora, A. (1977). *Social Learning Theory*, Englewood Cliffs. NJ: Prentice Hall. 2(3), 247. Retrieved from:
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/105960117700200317>
DOI: <https://doi.org/10.1177/105960117700200317>
- Bonner Michelle D., Guillermina S., Rose Kubal M., Kempa M. (2018). *Police Abuse in Contemporary Democracies*. Library of Congress Control Number.
- Baron R., & Donn B. (1994). *Social Psychology: Understanding Human Interaction*, Allyn Baeon.
- Eitle D., Stewart J. Stolzenberg DAlessio & Lisa. (2014). *The Effect of Organizational and Environmental Factors on Police Misconduct*, *Police Quarterly*. 17(2), 103-126. Retrieved from:
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1098611114522042>
DOI: <https://doi.org/10.1177/1098611114522042>
- Skolnick, J. H., & Bailey, D. H. (1986). *The new blue line*. New York, NY7 Free Press.
- Stark, R. (2017). *Police riots: Collective violence and law enforcement*. Belmont, CA7 Wadsworth Publishing.
- Westley, W. A. (1970). *Violence and the police: A sociological study of law, custom, and morality*. Cambridge, MA7 MIT Press.

